

Ivan Branko Šamija i Petar Ujević

Rječnik imotskoga govora

Zagreb: Zavičajni klub Imočana, 2001., 280 str.

Prema popisu stanovništva 1991. Imotsku su krajinu činili grad Imotski i više od četrdeset okolnih naselja u Republici Hrvatskoj. S obzirom da i narodnosno i povijesno i kulturno i gospodarski Imotskomu gravitiraju sela i varošice zapadne Hercegovine i južni dijelovi Duvanjske općine u Bosni, uobičajilo se odavno taj prostor nazivati Imotskim krajem. Upravo su tako postupili i autori ovoga *Rječnika*.

U strukturi stanovništva Imotske krajine vrlo je malo starosjedilaca. Opće je mišljenje stručnjaka (Ante Ujević, fra Vjeko Vrčić, Mate Šimundić i dr.) da je većina stanovništva podrijetlom iz zapadne Hercegovine (iz migracija s kraja 17. i početka 18. stoljeća). Poslije oslobođenja Imotske krajine od Turaka (1717) Venecija s hercegovačko-crnogorske granice u blizini Trebinja naseljava pravoslavno stanovništvo (prvenstveno u okopoljska sela i grad Imotski, a nekoliko obitelji živi i u selu Svib).

Svo stanovništvo Imotskoga kraja govorno pripada štokavskom narječju. Hrvati su novoštokavski ikavci jugozapadnog tipa, a takvi su i imotski Srbi, iako se može pretpostaviti da su u kraju iz kojega su došli (u prvoj polovini 18. stoljeća) govorili ijekavicom, jer se tako i danas govori na tim prostorima.

Na rječnik stanovništva Imotske krajine bilo je utjecaja s više strana. Uglavnom bismo ih mogli klasificirati u tri skupine: a) utjecaj vladajućih naroda koji su tu gospodarili (Turci, Talijani, Nijemci); b) govor susjednih sredina (odnosno sredina s kojima je stanovništvo Imotske krajine u dodiru); c) jezični i dijalektalni utjecaji zemalja u koje su Imočani dolazili, u kojima su boravili i radili duže ili kraće. Prvu skupinu utjecaja primjećujemo, primjerice, u riječima: kadija,

telal, ronda, stimadur, gruntovnica, aptak. Za drugu vrstu utjecaja dovoljno je spomenuti da sjeverozapadna i jugozapadna naselja Imotske krajine imaju više talijanizama i čakavizama, jer graniče s područjima toga jezičnog tipa. Stanovnici bliže bosansko-hercegovačkoj granici rabe više turcizama, a unekoliko im je i akcentuacija drukčija. Treća vrsta utjecaja umnogome se poklapa s drugom, jer je Imotska krajina tradicionalno bila izrazito migracijski kraj. Migriralo se na manju ili veću udaljenost ili na kraće ili duže vrijeme (Zagvoždani na sezonskim poljodjelskim »rađama« na školjima i u primorju, čuveni »prosjaci i sinovi« od primorja do Bosne, galantari (pokućarci) sve do Češke, Poljske i Prusije (»Prajske«). Bilo je, naravno, i svakakvih drukčijih imočanskih migracija (recimo, u Liege i Serainge u Belgiji, internacionalne brigade – Španjolska, »Amerika« i Južna Afrika, prije rata, a poslije poglavito »Dojčland«). Svi ti migranti stvarali su godinama imotski vokabular.

Eto, to su Ivan Branko Šamija i Petar Ujević nakon godina sustavnog rada uspjeli prikupiti, i obraditi blizu deset tisuća imotskih riječi. Da se ne bi pogrešno ocijenio golem trud tih vrljih priređivača, kao i bogatstvo imočanskog vokabulara, mora se istaknuti da su ovdje sabrane samo one riječi koje se unekoliko razlikuju od standardnoga hrvatskog jezika. Nije potrebno spominjati da Imočani upotrebljavaju i potonje.

Rječnik imotskoga govora svrhovito je strukturiran. Na početku je, vjerujem namjerno, pogovor autora. Opsežan rječnik opremljen je uvodom (»Govor Imotskog kraja«) u kojemu se daje kratak pregled zemljopisnog položaja, naselja i stanovništva Imotskoga kraja, analiziraju se jezični utjecaji na vokabular, sadašnji status i osnovne karakteristike imotskoga govora itd. Jedan od ocjenjivača knjige, Ivan Bekavac Basić (osim njega knjigu su recenzirali Ivan

Juroš i Marko Olujić), na kraju knjige donosi vrlo iscrpan i temeljit abecedni popis prezimena i patronima izvedenih od prezimena za žene udane u Imotskoj krajini i za to upotrijebljenu literaturu. Bekavac Basić precizno i jezgrovito navodi i osnovna obilježja imotskoga govora:

– on je ikavica (staroslavenski *jat* se izgovara glasom *i*),

– on je šćakavica (glasovni skupovi *-stj* i *-skj* daju *-šć* umjesto *-št*, pa imamo *šćap*, *šćeta*, *šćipat* i sl.),

– glas *-m* na kraju flektirane riječi iza samoglasnika prelazi u *-n*, a u nezavisnim padežima ne prelazi (čitam = *čitan*, volim = *volin*; ali: grm, strm, dom),

– stanovnici zapadnih sela Imotske krajine su djelomični jakavci, pa ponekad glas *-lj* zamjenjuju glasom *-j* (ljudi = *judi*, ljubiti = *jubiti*),

– u selima podno Bijakove stanovnici ne razlikuju glas *č* od *ć*, kao ni *dž* od *đ*,

– govornici Imotskoga kraja često upotrebljavaju kratku množinu imenica muškoga roda (ključevi = *ključi*, volovi = *voli*, đavoli = *đavli*),

– u govoru i pisanju infinitiva redovito se rabi oblik bez završnog *-i* (piti = *pit*, peći = *peć*, čitati = *čitat*) i

– u prvome licu jednine prezenta nastavak *-m* redovito se zamjenjuje nastavkom *-n* (molim = *molin*, slinim = *slinin*).

Naravno, podizanjem opće razine obrazovanja stanovništva te utjecajima sredstava masovnog priopćavanja, i imotski se govor sve više približava standardnome, poglavito u kontaktu sa sugovornicima s takvim izričajem te u pisanju. Na taj način sve više nestaju riječi iz života seoske sredine i starih tradicionalnih zanata.

Na kraju ćemo se pridružiti pozitivnim sudovima ocjenjivača o knjizi te istaknuti da su sve riječi u *Rječniku* obilježene naglas-

kom, jer razlika u naglasku povlači i razliku u njezinu značenju. Naglasci su pak plod slušanja živa govora od strane autora i priopćivača.

Josip Anić

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*

Ivan Čolović

Bordel ratnika: Folklor, politika i rat

Zemun: Biblioteka XX vek; Beograd:
Čigoja štampa, 2000., 3. izd., 214 str.

Ivan Čolović rođen je 1938. u Beogradu. Magistrirao je na Filološkome, a doktorirao na Filozofskom fakultetu u istom gradu, gdje je i zaposlen u Etnografskom institutu SANU-a. Objavio je radove iz područja književnosti, urbane etnologije, etnolingvistike i političke antropologije. U ovoj knjizi se bavi utjecajem epske baštine na proces raspada jedne države i jednog sustava, te uzrocima »guslarskoga« mentaliteta u njemu. Iako se bavi i drugim prostorima, najviše analizira scenu u Srbiji i tamošnje epske poruke. Već u uvodu knjige, analizom lika Ljubbe Zemunca (pravo ime Ljubomir Magaš, kriminalac, ubijen 1986. u Frankfurtu), autor predočava bit epskih naracija o junacima, kako onih iz prošlosti, tako i suvremenih. U podlozi takvih naracija, koje su izrazito (zlo)upotrijebljene u ratnim sukobima 1991. – 1995., nalazi se ono što J. Županov imenuje dvovrijednosnom orijentacijom, a što se svodi na crno-bijelu sliku stvarnosti. Podjela svijeta na »naš« i »njihov« i »naše« kriminalce čini herojima, pa i onda kada su okrutni, grubi ili ubijaju druge (što je činio Ljuba Zemunac). To se objašnjava naprosto reakcijom plemenita odmetnika (varijanta modernoga Robina Hooda) na nepravde oko sebe i grubosti »onih drugih«. Usto, mnogi zločinci (mirnodopski i ratni) trebaju kolektiv, zajednicu. Tu se osjećaju zaštićenima,